

کوارتت

نگاهی به تاریخچه پیدایش کنسرواتوارها در دنیا

از دارالانام تا کنسرواتوار

فاطمه هما سعادت افسری*

از قدیم مدارس موسیقی به نام کنسرواتوار در ایتالیا دایر بوده است. پیشینه این مدارس به دوره رنسانس و شهر ناپل برمی گردد. این مدارس در حقیقت دارالانامی بودند که به افراد بی سرپرست موسیقی آموزش می دادند. به هر حال کنسرواتوار نوعی مأمن و پناهگاه برای ایام بود و در اثر تکرار واژه کنسرواتوار در ایتالیا، می توانیم پیشقدم بودن این کشور را در راه اندازی کنسرواتوارها دریابیم.

در فرانسه اولین گونه کنسرواتوارها در اوایل دوره مسیحیت تأسیس شد که آموزش موسیقی در کلیساها را در بر می گرفت. از روی بوجه هایی که قبل از انقلاب صنعتی فرانسه برای مدارس موسیقی این کشور تخصص داده می شد، می توان به اهمیت جایگاه این مراکز بی برد. تنها در کلیسای جامع پاریس ۶۴ هزار لیر به امر آموزش موسیقی اختصاص داده شده بود. همچنین در کلیسای سلطنتی مبلغ ۲۰۷ هزار لیر به این امر تخصص داده شده بود. با تمام اینها آموزش موسیقی شامل همه گرایش های آن نمی شد و به خصوص در مورد گرایش های نمایشی محدودیت هایی وجود داشت.

اولین کوششی که جهت راه اندازی کنسرواتوار در مفهوم امروزی در فرانسه صورت گرفت، به دوره کشیش ابرت برمی گردد. وی در سال ۱۶۶۹ یک آکادمی موسیقی برپا می کند. این آکادمی «مدرسه سلطنتی آواز و دکلماسیون» نام داشت و محلی بود برای هنر نمای هنرندان تئاتر، آواز خوان ها و هنرپیشگان. در سال ۱۷۸۲ این مدرسه به محل جدیدی منتقل می شود و مدیریت آن از فردی در نام گوسک برعهده می گیرد. وی تا دوره انقلاب فرانسه عهده دار مدیریت این مدرسه بوده و کارنامه درخشانی از خود برجای گذاشته است. اما بنیانگذار واقعی کنسرواتوار پاریس که الگویی برای تمام کنسرواتوارهای امروزی محسوب می شود، شخصی به نام برنارد سارت است که اهل پورده بوده و در ۱۷۶۵ متولد شده است. او که افسر ستاد مشترک ارتش بود، سرپرستی گارد سلطنتی را در دوران انقلاب فرانسه برعهده می گیرد. سارت هر چند موسیقیدان نبوده، ولی در ۱۷۸۹ موسیقیدان های گارد فرانسه را جمع می کند و گروه موسیقی گارد ملی فرانسه را تشکیل می دهد. او فردی کاملا با استعداد بود و به مدد مدیریت خوب خود، جشن های انقلاب را در سال ۱۷۹۲ باشکوه هر چه تمام تر، برگزار می کند. وجه تشبیه کلمه «کنسرواتوار» به سال ۱۷۹۳ برمی گردد. در این سال این کلمه برای اول بار به کار برده می شد.

سارت در زمان اصلاحات در فرانسه مجبور شد از کار خودش استعفا دهد و مدتی هم کنسرواتوار تعطیل و فعالیت های آن محدود می شود تا جایی که وضعیت آن برمی گردد به وضعیت قبل از تأسیس، یعنی زمانی که کنسرواتوار با عنوان «مدرسه سلطنتی آواز و دکلماسیون» شناخته می شود.

این مدرسه تحت مدیریت فرانسوا برن قرار می گیرد. او البته موسیقیدان بسیار مهمی نبود، هر چند هیچگاه از وی تجلیل نشد. سیستم کنسرواتوار با آمان موسیقیدانی به نام کورینی جان تازه ای گرفت. کورینی در سال ۱۷۹۳ در فلورانس متولد شد. در ۱۸۲۲ درگذشت. او موسیقیدان منظم و قدرتمندی بود که در دوران مدیریت اش مدرسه ای شبانه روزی تأسیس کرد تا شاگردان پسر در این مدرسه به آموزش موسیقی بپردازند. دستور داده بود شاگردان این مدرسه یونیفورم بر تن کنند که نقش لیر یا چنگ روی آن حک شده بود. متأسفانه این مدرسه شبانه روزی در سال ۱۸۷۱ منحل شد.

در سال ۱۸۰۵ کلاس های موسیقی در مدارس ژوئیت های ناب شد. ژوئیت ها افراد مسلحی بودند که در دوره رنسانس با پروتستان ها مبارزه می کردند. در این کلاس ها کمپوزیشن، هارمونی، همراهی پیانو، رهبری ارکستر، و آموزش داده می شد.

ما تا اینجا مروری بر کنسرواتوارها و مدارس موسیقی در فرانسه داشتیم. اما در طی این سال ها کنسرواتوارهای کنسرواتوار دیگری هم فعالیت خوبی داشتند. کنسرواتوار ایتالیا از آن جمله است، خصوصا از این جهت که ایتالیا سرمدلار راه اندازی کنسرواتوارها در جهان است. قدیمی ترین کنسرواتوار ایتالیا، «کنسرواتوریو سانتا ماریا دی لوتو» نام داشت که در سال ۱۵۳۷ در شهر ناپل تأسیس شد. همچنین در سال ۱۶۱۵ کنسرواتوار دیگری در پاپ مونسین شد یا در بولونی کنسرواتوار مجهری در ۱۸۶۲ راه اندازی شد. این کنسرواتوار کلاسهای مجهری از تصاویر تمام موسیقیدانان دنیا داشته است. کنسرواتوار میلان در ۱۸۰۷ تأسیس شد. روئینی برای شهر پیازره که شهر آمانی آن شده بود، ۲۰۰۰ لیر اهدا می کند تا مدرسه موسیقی در این شهر احداث شود. کنسرواتوار فلورانس هم در سال ۱۸۱۲ تأسیس می شود.

در آلمان کنسرواتوارها قدمت زیادی ندارند، اما نهادهای مشابهی وجود داشته که نقش کنسرواتوار را ایفا می کرده اند. مانند مدرسه سن توماس لایپزیگ که کنسرواتوار باخ و آنجا آوازهای کلیسایی را اجرا می کند.

در قرن نوزدهم به خاطر سیاستد بر چسبه ای که در آلمان فعالیت می کنند، کنسرواتوارهای این کشور شرف زیادی گرفتند. در سال ۱۸۵۰ کنسرواتوار برلین راه اندازی می شود که ژوزف یواخیم از جمله اساتید آن بوده. هر فرانکفورت در سال ۱۸۷۸ صاحب کنسرواتوار می شود و شهر مونیخ هم در سال ۱۸۶۶.

کشور اتریش تنها در سال ۱۹۰۹ است که از یک کنسرواتوار دولتی بهره مند می شود. در مجارستان در سال ۱۸۸۰ یک آکادمی ملی موسیقی تأسیس می شود. همچنین در سوئیس کنسرواتوار ژنو در ۱۸۳۷ راه اندازی می شود. در برن هم مدرسه ای در ۱۹۱۷ تأسیس می شود که از جمله کنسرواتوارهای مهم محسوب می شده است. در بلژیک کنسرواتوار مهمی به نام کنسرواتوار بروکسل وجود دارد که تأسیس آن به سال ۱۸۳۳ برمی گردد.

در هلند هم کنسرواتوار مهم در آمستردام، روتردام و لا هه فعال بوده که به ترتیب در سال های ۱۸۶۲ و ۱۸۲۵ و ۱۸۲۶ تأسیس شده اند. در انگلستان، آکادمی سلطنتی موسیقی هست که در ۱۸۴۲ تأسیس شده. همچنین آکادمی لندن که در ۱۸۶۵ راه اندازی شد. در کشورهای اسکاتلندی، کنسرواتوار گلاسگوک در ۱۸۶۷، کنسرواتوار اسلو در ۱۸۶۵ و کنسرواتوار اسکاتلند در ۱۸۷۱ راه اندازی شد. در لهستان، کنسرواتوار شهرهای راکاو و ورشو به ترتیب در سال های ۱۸۸۸ و ۱۸۱۱ راه اندازی شد و در اسپانیا هم کنسرواتوار مادرید در ۱۸۲۰ تأسیس شد. کنسرواتوار پرتغال هم در ۱۸۳۳ راه اندازی شد. اما در روسیه، کنسرواتوار لنینگراد در ۱۸۶۲ تأسیس شد و کنسرواتوار مسکو هم کار خود را در ۱۸۶۶ شروع کرد. آمریکا هم در تمام کشورهای و مناطق خود کنسرواتوارهای دارد که فعالیت موسیقی در آنها کاملا مدرن و به روز است.

این امید است که کنسرواتوارهای اروپا و آمریکا تبادل هنری بیشتری با هم داشته باشند.

*عضو هیأت علمی دانشگاه

ساختمان کنسرواتوار پاریس در فرانسه

عکس: کورنلیس امانتین

گفتگو با بهزاد معافی، رئیس کنسرواتوار تهران به بهانه دهمین سال فعالیت این مرکز فراتر از حد معمول حرکت می کنیم

پرویز براتی

بهزاد معافی یک نهانندی است و علاقه اش به نهاننداری می توان از روی نامی که برای موسسه آموزش عالی اش (نهانند) انتخاب کرده فهمید: موسسه ای که البته بیشتر با عنوان «کنسرواتوار تهران» شناخته می شود. او متولد سال ۱۳۲۹ است و دکتری خود را در رشته مدیریت امور فرهنگی از دانشگاه ارومیه و اوکراین اخذ کرده؛ ضمن اینکه پیش از آن در سال ۱۳۵۲ از موسسه آموزش عالی هامبورگ فارغ التحصیل شده است. دیدار با رئیس کنسرواتوار تهران در دفتر این مرکز واقع در یکی از نقاط مرکزی شهر تهران انجام شد. کنسرواتوار تهران که در سال ۱۳۷۶ فعالیت خود را آغاز کرد، مهم ترین مرکز آموزش موسیقی در رشته های نوازندگی و خوانندگی موسیقی ایرانی و کلاسیک، آهنگسازی، موسیقی ملدن، رهبری ارکستر و صدابرداری موسیقی محسوب می شود. این مرکز در طی سال های گذشته همکاری نتگانتگی با کنسرواتوار دولتی چایکوفسکی روسیه، اوکراین، کنسرواتوار گراونس لهستان و کنسرواتوار کیمیاست ارمنستان داشته. همچنین با دعوت از نوازندگان بنامی چون خولیو آلامیدا گیتاریست معروف جهان باعث آشنایی علاقه مندان ایرانی با جریان روزآمد موسیقی جهان شده است. برپایه بزرگداشت های برای موفقیتهای جهانیان مطرح جهان همچون هنرپیشهان، بلا تاروتک و ژولیانو کدای، از دیگر فعالیت های کنسرواتوار تهران به شمار می آید.

خوننده و آهنگساز است. اینها جایشان در کنسرواتوار است. نفوذ دیگر کنسرواتوارها دانشگاه در این است که تربیت در دانشگاه، یک تربیت جمعی است؛ ولی در کنسرواتوار تربیت فردی است. در دانشگاه می گویند این درس را نمی بینید، همه باید با هم آموزش ببینید! به ندرت شاهد آموزش های انفرادی در دانشگاه هستیم.

آیا کنسرواتوار تهران برای اجرای موسیقی در آبگسترهای داخل یا خارج برنامه ای دارد؟ قطعاً مدتها مابین این دو شاهد حضور ارکستر کنسرواتوار تهران در بیرون از ایران باشیم. اما در داخل ایران می توانیم بگوییم کمتر کنسرتی است که تشکیل شود و بیش از نوازنده های آن از کنسرواتوار تهران نباشند. برای مثال در جشنواره شیراز که سال گذشته برگزار شد، ۷۵ درصد نوازندگان از کنسرواتوار تهران بودند.

برپایه به اهداف کلان تر کنسرواتوار تهران، جایگاه این کنسرواتوار در بین دیگر کنسرواتوارهای خارجی چگونه است و آیا آهنگسازان و نوازندگان خارجی گنیزه حضور و اجرای برنامه در کنسرواتوار تهران دارند؟

حجم مرادات بین المللی ما گویا مشخص است. وقتی که نوازندگان بنام خارجی در کنسرواتوار تهران حضور پیدا می کنند، قطعاً این کنسرواتوار آرام جای خودش را در مقیاس جهانی باز می کند. وقتی کنسرواتوارهای نوازندگی موسیقی های شرقی و محلی در کنسرواتوارهای نوازندگی موسیقی های غربی و محلی سرمایه گذاری کرده اند، کنسرت هایی برپا می کنند که نوازندگان گاشان اروپایی هستند، ولی سازها شرقی اند.

در کنسرواتوار تهران چه سازهایی استفاده می شود؟ ما در کنسرواتوار تهران از همان قالب رایج کنسرواتوارهای اروپایی آثار و سنتور و موسسه سازهایی ایرانی استفاده می کنیم و در برنامه های هر ترم می آوریم. برخی درس ها هم مشترک است، مثل تاریخ موسیقی ایران و جهان.

سوالی که اینجا پیش می آید این است که چرا این قدر روی کنسرواتوار تهران تأسیس شده؟ ملاحظه کردم که عرض کردم ما حدود شش هزار سال قدمت موسیقی داریم و می توان گفت اولین ایرا در ایران، در دوشوش و ایلام بوده است ولی تاریخ مکتوب آموزش موسیقی در ایران از صد سال قبل تجاوز نمی کند و حتی از این زمان هم کمتر است؛ در حالی که موسیقی دنیا تا سال ۱۹۰۵ میلادی تحول چشمگیری نداشته و به خود دیده بود. در ایران دکتور حسابی در سال ۱۳۲۰ به ایران می آید و اینچنین موسیقی انجمن می کند. او آکوستیک و انجمن پزشکی را تأسیس می کند. او انگیزه زیادی برای کار کردن دارد و حتی با همکاری مرحوم استاد علینقی زبیری که در خارج تحصیل کرده، هنرستان موسیقی را تأسیس می کند. در این زمان است که انواع سازهای ایرانی و خارجی مثل ویولن، سنتور و پیانو تدریس می شود. ویولن ایرانی می شود، ولی پیانو و گیتار ایرانی نداریم. کار خواهیم گفت ایرانی فکر کنیم و بگوییم ایرانی باشد، نباید به همان آموزش سنته به سمت کلاسیک، سلسله ای که جای مطالعه دارد این است که آیا آموزش سولفژ و تانسیون برای کسی که موسیقی ایران می کند ضروری است یا خیر؟ باید روی این مسأله مطالعه شود. متأسفانه هیچ تحقیق مستند و مکتوبی در این زمینه وجود ندارد. یک بار دیگر بگردیم به این بحث که اصولاً تفاوت سیستم کنسرواتواری با سیستم دانشگاهی چیست؟ بنا بر تعریفی که وجود دارد، هدف دانشگاه آموزش تئوری است و تربیت نوسین، همچنین در دانشگاه شناختی عمومی برای موسیقی مد نظر است. اما کنسرواتوار محلی برای تربیت نوازنده، هنرچیزی که فراموش نمایم.

ما تا دو سال پیش سر فصل آموزش کنسرواتواری تأسیس شده داشتیم. می دانیم که ابتدای آموزش موسیقی به کودکان با ما چنین قدیمی دارند؛ ولی در حال حاضر راه خوششان را آموزشی را در نظر گرفته بودیم. حدود ۳۰ الی ۵۰ نفر از کودکان تا ۱۲ ساله در این دوره ها با مدت یک سال و نیم آموزش دیدند. متأسفانه در حال حاضر به دلیل کمبود فضا این آموزش ها متوقف شده و ما به دنبال مکانی ویژه برای آنها هستیم. در کنسرواتوار چایکوفسکی با کنسرواتوار لیر فرانسه و همین طور در آکادمی کنسرواتوارهای اوکراین، ارمنستان، ترکمنستان، ازبکستان و ایپالیا بخش ویژه برای کودکان ما هست. ما قطعاً در آینده دوباره آموزش کودکان را علمی می کنیم.

سر فصل های آموزش کنسرواتوار در ایران چگونه است؟ الگوی شما برای آموزش سازهایی اختصاصاً متعلق به فرهنگ ایران هستند، به چه نحو است؟ خوب ما در سیستم کنسرواتواری قبلی داریم که جهانی است. یعنی وقتی می گویند موسیقی صلح، این نوع موسیقی نظر هارمونی، فرم و آنالیز تا سازهایی تخصصی الگوی مشخصی دارد. این یک بحث تخصصی است و ما در اینجا به تمام رشته های دنیا پرداخته ایم. تنها به موسیقی پاپ نپرداخته ایم که آن هم به این خاطر است که اگر قرار باشد به این موسیقی بپردازیم باید این کار را به خوبی انجام دهیم و از اساتید متبحر بهره بگیریم.

یعنی به خاطر نبود استاد به موسیقی پاپ نپرداخته ایم؟ خوب من فکر می کنم ما در ایران وضع مناسبی برای آموزش موسیقی پاپ نداریم. البته در قالب موسیقی ایرانی و حتی موسیقی نواحی پیشرفت خوبی داشته ایم.

ساختار دوره ها و الگوی آموزشی در تمام دنیا به چه صورت است؟ الگوی آموزشی در تمام کنسرواتوارهای دنیا بر مبنای موسیقی کلاسیک است. البته چنند سال است که کنسرواتوار چایکوفسکی مسکو، در پاریس موسیقی شرق تأسیس کرده و در آن سازهایی سنتی کشورهای مختلف تدریس می شود. جشنواره اندای گیبی که در مسکو که کنسرواتوار تهران در آن حضور خواهد داشت قرار است، به همین بهانه برپا شود تا سازهای کشورهای مختلف وارد کنسرواتوار چایکوفسکی شود. البته هنوز گیتار در این کنسرواتوار تدریس نمی شود؟

خوب هر کشوری بسته به فرهنگ و نیازش ساز مشخصی را وارد کنسرواتوار خود می کند. الان در

طی ارتباطاتمان با دیگر کشورها به این نتیجه رسیدیم که نمی توانیم کنسرواتوار ندانسته باشیم؛ چرا که از نظر مردمان دیگر کشورها ندانستن کنسرواتوار مرداف با نوعی بی توجهی به امور فرهنگی است

آکوستیک و انجمن پزشکی را تأسیس می کند. او انگیزه زیادی برای کار کردن دارد و حتی با همکاری مرحوم استاد علینقی زبیری که در خارج تحصیل کرده، هنرستان موسیقی را تأسیس می کند. در این زمان است که انواع سازهای ایرانی و خارجی مثل ویولن، سنتور و پیانو تدریس می شود. ویولن ایرانی می شود، ولی پیانو و گیتار ایرانی نداریم. کار خواهیم گفت ایرانی فکر کنیم و بگوییم ایرانی باشد، نباید به همان آموزش سنته به سمت کلاسیک، سلسله ای که جای مطالعه دارد این است که آیا آموزش سولفژ و تانسیون برای کسی که موسیقی ایران می کند ضروری است یا خیر؟ باید روی این مسأله مطالعه شود. متأسفانه هیچ تحقیق مستند و مکتوبی در این زمینه وجود ندارد. یک بار دیگر بگردیم به این بحث که اصولاً تفاوت سیستم کنسرواتواری با سیستم دانشگاهی چیست؟ بنا بر تعریفی که وجود دارد، هدف دانشگاه آموزش تئوری است و تربیت نوسین، همچنین در دانشگاه شناختی عمومی برای موسیقی مد نظر است. اما کنسرواتوار محلی برای تربیت نوازنده، هنرچیزی که فراموش نمایم.